

2463.

41.

JO. ANDR. SCHMIDI TH. D. PP.

ABBATIS MARIÆVALLENSIS

CONSILIVM

quo omnibus protestantium ecclesiarum eruditiss

CENTVRIARVM
MAGDEBURGENSIVM

EMENDATIONEM, DEFENSIONEM.
ATQVE CONTINIVATIONEM

de meliori nota commendat.

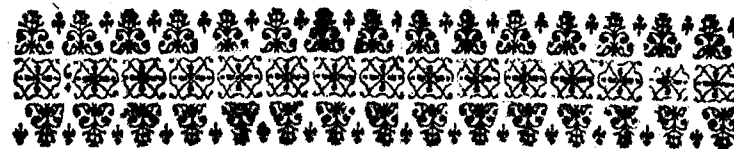
*Praemissa est historia de operis istius initio, progressu,
fatis, adversariis, naevis, elogiis, editionibus
& continuationibus.*

HELMSTADI

Impensis JO. MELCHIORIS SUSTERMANNI,
ANNO MDCC.

Untz. Bibl.
München

Alterum jam seculum ad finem prope-
rat, quo post renatas meliores litteras doctri-
na quoque, variis hucusque commentis obscu-
rata, purior ac nitidior sensim atque sensim
in lucem redire coepit. Vix illa caput erexe-
rat, & statim, ut mille sensit obstacula, poten-
te divini numinis manu tamen discussa, sic

multis obnoxia fuit, mollissime dicam, imputationibus, à quibus
nec summi in Romana ecclesia viri, probe alias gnari, quid di-
stent aera lupinis, se continere potuerunt. Nolo nunc istas,
aeterna oblivione dignissimas, in memoriam revocare, si
unam exceperis, quae religionem doctrinamque nostram
novitatis nota omnibus suspectam reddere fuerunt conati.
(a) Haec prima imo perpetua fuit eritque imputatio, illis praeci-
pue usitata, qui in ecclesia ejusque historia semper sunt pueri.
Non alia fabula in ipsis christiani cultus incunabulis olim lu-
debat, quando christi cultores ethnicis dicebantur, inau-
ditos cultus terrarum in orbem trahere & caerimonias anti-
qvirus institutas novitatis suae superstitione contaminare.
Sic enim Asclepiades ille, cui aes triplex circa pectus fuisse
omnia alia indicant: (b)

*Nostris
novitas
objecta.*

*Nunc dogma nobis christianum nascitur.
Post evolutos mille demum consules
Ab urbe Roma: ut retexam Nestoras.
Quicquid novellum fingit, olim non fuit.*

A

Vis

(a) Vid. Matth. Flacii praef. in Cat. Test. verit. (b) Apud Prudent. Peristeph. hymn. 14. Vers. 405. seqq.

*Vis summa rerum nosse? Pyrram consule.
Ubi iste vester tunc erat summus Deus.
Divum favore cum puer mavorcius.
Fundaret arcem septicollem Romulus?*

Quamvis vero fidei christianaе doctores sano sensu se aliosq; *sectam novellam* (a) appellari fuerint passim lubentes, officii sui tamen memores, sive scriberent apologias pro christianis, sive disceptationes suscipere cum gentilibus, sive factos ecclesiae cederent, nunquam non eandem antiquissimam esse ostenderunt. Eusebius certe, ut reliquos taceam, sub initium operis sui id ex professio agit: (b) *Verum tamen, inquit, absq; controversia novelli sumus & hoc novum certe christianorum nomen nuper omnibus innotuit: sectam tamen rationemq; vivendi non recens à nobis compositam, sed jam inde a primo (ut ita dicam) conditu generis humani ex notionibus a natura insitis, ab hominibus Deo acceptis institutam atque excultam fuisse, sic demonstrare conabimur.* Labore autem ipso exantlato tandem concludit: *Proinde perfectam illam religionem, quae Christi praedicatione nobis tradita est, non novam aut peregrinam, sed si verum dicere oportet, primam, solam, veramq; esse liquido apparet.* Eandem viam ingressi doctores ecclesiarum nostrarum primi, novitatem emendationis, in doctrina hucusq; corrupta moribusq; depravatis, à se alienam esse minime putarunt, licet data occasione vel etiam ex proposito antiquam dogmatum puritatem ubivis monstraverint. Testes in hac re erunt Lutherus, Melanchthon communis ille Germaniae magister, & qui hos longo ordine sequuntur; nisi quod omnibus palmam praeripuisse videntur centuriarum, à civitate

Declinata praecipue a centuriaribus.

(a) *Tertull. apol. c. 21. p. 35. c. 47. p. 53.* (b) *H. E. l. 4, tot. p. 14. seqq.*

tate Magdeburgo nomen trahentium, autores clarissimi. Fuerunt hi ab initio quidem (a) *Matthias Flacius Illyricus, Jo. Wigandus, Mathaeus Judex & Basilius Faber*, quibus tandem accesserunt *Andr. Corvinus & Thomas Holshäter*.

Omnibus istis eadem erat sententia, idem praefixus scopus, perpetuum evincere consensum ecclesiae renascentis cum illa apostolorum temporibus proxima. Id ipsa illorum verba loquuntur in praefatione (b) in historiam ecclesiasticam, causas contexendae historiae & commemorationem utilitatum & denique quandam ipsius scriptionis formam atque rationem continente: *Est igitur, inquit, admodum dulce pio pectori in tali historia cognoscere, quod haec ipsa doctrinae forma, quam nunc in ecclesiis nostris, ex ingenti Dei beneficio habemus, sit illa ipsa vetus, non nova, germana non adulterina, vera non commenticia. Haec ad erigendam & sustentandam fidem & consolationem in summis conscientiae luctibus, plurimum habent ponderis atque utilitatis. Dementant non raro bonos & honestos viros, antiquitatis praetextu ceu fascino quodam homines audaces & insulsi: qui praeter eum clamorem, quod nova sint, quae ipsorum palato non sapiant, vix syllabam norunt. Est autem jure antiquitas veneratione digna, sed ejusmodi historia fucum & praestigias talium impostorum detegit & pii judicii regulam manifestat: imo decernit, quae doctrina cum sincera ac vera antiquitate, imprimis vero cum fundamento prophetarum & apostolorum congruat, quae discrepet. Posset ea res in exemplis liquido & luculenter & veluti digito monstrari, sed ea in ipsa historiae lectione sponte sese offerent.*

Viderant autem viri illi, unum tanto labori non sufficere, verum plurimum operas certa ratione esse jungendas, quas in academia aliqua, ubi & docti homines multi simul cohabitarent

(a) *Ut testantur singulae centuriae horum nomina praeferentes.*
(b) *Quae praemissa est centuriae primae.*

tant & in exercitiis quotidianis versantur, sperari posse credebant. Cum vero hi negotiorum molem fuissent causati & alias pauci essent, qui labores maximos gravissimosque subirent, & nihil vel parum inde praemii haberent, ad se devolutum susceperunt laborem, sumtibus paucissimis & mediocri librorum copia.

Consilium In operis exordio illos statim sollicitos habuit ratio & *de ratione* forma tractationis, quae non modo lucem historicae narrationi afferre, sed etiam iudicium in rebus intricatis, & *tractatio* memoriam earundem adjuvare solet. Contulisse eosdem ea *nis.* de re cum viris eruditis fatentur ipsi in narratione historica mox citanda, neque dubitare nos porro sinit Franc. Balduinus ita scribens: (a) *Memini cum superioribus annis viri Magdeburgenses historia ecclesiasticae descriptionem suscepissent, mecumque consilium expetiissent, longiori me ad eos epistola, quid ea tota de re sentirem, exposuisse. Sed dicere quid factum sit opus, multo quam id facere est facilius.* Utinam integram, ad quam provocat, epistolam exhibere possemus, cum in ea sine dubio, quemadmodum univeree historiae cum jurisprudentia conjunctionem alias urgebat, cum historia ecclesiastica jus divinum esse conjungendum plenius docuerit. Visum interea illis est commodissimum, singula rerum factarum secula distribuere, eaque ratione quolibet libro centum annos, unde centurias appellamus, complecti; cum tot annorum decursu plerumque maximae in ecclesia mutationes acciderint. Reliquas vero res quindecim capitibus conati sunt comprehendere, tanquam certis classibus: tum ut res ipsae rectius enarrari possent, nec facile illis elaboretur quod ad rem aliquid videtur facere, tum ut in quolibet libro idem ordo & eadem ratio observaretur, quae non modo ad inquirendas res quascunque esset facillima, sed & ad memoriae imprimen-

mendas, in eaque retinendas accommodatissima. Sunt autem ista capita haec: *de loco & propagatione ecclesiae; de perfectione & tranquillitate ejus poenisque, persecutorum; de doctrina ejusque inclinatione; de haeresibus; de ceremoniis diversis in locis; de gubernatione ecclesiae; de schismatis; de conciliis; de personis illustribus in ecclesia; de haereticis; de martyribus; de miraculis; de rebus judaicis; de religionibus extra ecclesiam; de mutationibus politicis imperiorum.* Hisce omnibus unum est praemissum, quod propositionem seu argumentum continet. *Capita.*

Ne vero societas illa scopo & methodo sibi propositis excideret, certos constituit laborantium ordines, certas quoque leges in una quavis classe observandas. Totam gubernationis rationem ipsa, invidorum, maledicorum & irrisorum rumoribus imò & scriptis impulsâ, paulo plenius nobis enarrat, hoc loco non tacendam. Totum opus, inquit, habet quosdam gubernatores, quinque numero: quibus haec cura incumbit, ut regant consilia, partiantur operas in colligendo & scribendo: corrigant tum delineationes primas seu rudiores rerum, tum ipsas etiam descriptiones: quaedam etiam pro rerum necessitate & ipsi contexunt, operarios conducunt & stipendiis alunt. Eleemosynas parvas seu spontanea sacrificia sane modica & tenuia (a) viro cuidam, honestissimo & integerrimo in eo collegio credunt: is habet accuratam acceptorum & expensorum rationem singulis anni quadrantibus, praesentibus etiam aliis gubernatoribus seu collegis, numerat stipendia operariis, ac subducitur ratio de singulis: idque ita sollicitè, ut parati simus cuilibet postulanti, honestam exhibere ejus rei rationem. *Laborantium ordines.*

(a) Ceu colligere licet ex M. Flacii, germ. relatione de quibusdam articulis, vita sua & adiaphoristarum imputationibus M. D. LIX, pag. 32. seq.

(a) De Institut. hist. universae lib. 2. p. 672.

autem haecenus operarios decem, estque laborum ratio distributa in istos tres ordines: Primum septem eruditi studiosi tantum collectioni, juxta normam methodi ex optimis authoribus vacant, excerptentes quasi apiculae quaedam industriae ex floribus variis, certo judicio, ordine & modo, ea quae ad historiae partes facere videntur. Duo alii, reliquis aetate, doctrina, judicio praestantes, oblatam materiarum sylvam juxta methodi regulam digerunt. Res digestas quibusdam e collegio gubernatoribus exhibent: neque ulla res gravis scribitur, nisi prius delineatione illa dijudicata. Ubi vero res atque collocatio singulorum membrorum approbata fuerit, tum demum compositioni student. Compositum quodlibet caput, rursus mox quibusdam inspectoribus exhibetur: qui denuo limam, prout exigere necessitas videtur, adhibent. Praeter hos unus est, qui tantum commoda manu, quae hoc pacto sunt composita, mundius describit. Erant autem anno M. D. LVIII. gubernatores & operarii historici instituti seqq: *Ebelingus Aleman Consul: Martinus Copus medicinae Doctor: M. Jo. Wigandus pastor ad S. Huldricum: M. Matthaenus Judex minister verbi Dei ibidem: M. Basilius Faber: M. Pancratius Veldpock: Ambrosius Hidfeld: David Cicelerus: Casparus Leunculus: Wilhelmus Radensis: Nicolaus Beumullerus: Bernhardus Niger: Petrus Schroder: Conradus Agrius.*

gubernatores & operarii.

labor iste calumniis ab initio petitur.

Tanti conatus tam laboriosi atque ecclesiae tam salutare (quis quae se crediderit?) statim habuerunt irrisores imo & calumniatores, ut publice quoque se defendere necessum habuerint viri Magdeburgici in narratione de ecclesiastica historia, quae Magdeburgi contextitur, contra Menium & scholasticorum Wittebergensium epistolas, a gubernatoribus & operariis ejus historiae. Magdeburgi M. D. LVIII. Idem pro se agere debbat Flacius, de quo adia phoristae scribebant, eum aliquot millia ex pecunia illa, pro contexendis centuriis corrasa, inter-

tervertisse. (a) Non tamen deserunt academiae Wittebergensis scholastici, viros illos durius paulo tractare, narrationi illi eodem anno oppositae responsionem, de qua quid sperandum sit, vel sola monstrabit inscriptio, ita se habens: Collegio gubernatorum & operariorum ecclesiasticae historiae nervosioris & plenioris, quae Magdeburgi contextitur. *Quinque* gubernatoribus & inspectoribus communibus optimae fidei hominibus, operarum & rationum magistris, pecuniae & eleemosynarum divisoribus. *Inspectoribus* secundis, materiarum distributoribus, rerum iudicibus, partium collocatoribus, limatoribus & emendatoribus ordinariis. *Duobus* magistris, aetate doctrina & rectitudine iudicii praestantibus, rerum dijudicatoribus tertiis, narratoribus & historicis. *Septem* studiosis, doctrina & iudicio mediocri praeditis, anatomicis historiarum, seculorum consideratoribus, sollicitis & curiosis excerptoribus, apiculis sedulis & industriis, methodicis atque synopiticis centuriatoribus. Et *amanuensi* compositorum mundiori descriptori, Coss. medicis, theologis, magistris, scribis, ideae ecclesiae comportatoribus, universis & singulis, scholastici academiae Wittebergensis. S. D.

Vides lector benevole horum autorum industriam, curas imo infinita laborum fastidia, quae devoranda illis ab initio fuerant. His tamen omnibus non deterriti, laborem semel susceptum, prout quidem ista tunc tempora permisere, continuarunt alacriter. Intra spatium enim quindecim annorum Basileae in officina Oporiniana & Brillingeriana tredecim centuriae in publicam prodire lucem; tres priores quidem (b) mense februario anni M. D. LX. quar-

Centuriis tredecim absolvi- tur.

(a) Vide relationem ante citat. p. 31. seqq. (b) Ut exemplar, quod bibliotheca nostra academica possidet, indicat.

quarta mense martio ejusdem anni in urbe Magdeburgica ad huc contextae: *quinta* partim in eadem urbe, partim in academia Jenensi conscripta mense martio anni M. D. LXII. *sexta* in exilio autorum mense martio M. D. LXIII: *septima* (quemadmodum & reliquae) in Ducatu Megapolensium Principum ab autoribus elaborata mense martio M. D. LXIIII: *octava* in civitate Wisnaria mense septembri ejusdem anni: *nona* mense eodem sequentis anni: *decima* & *undecima* mense eodem anni M. D. LXVII: *duodecima* in februario M. D. LXIX. *decima tertia* Januario mense M. D. LXXIV. *Tres priores* ante laudatae centuriae in quibusdam (a) exemplaribus praeferunt annum M. D. LXII. & hac ratione iteratam fuisse illarum editionem indicant. A viris enim piis & eruditis magno statim applausu opus hoc ubivis fuisse susceptum certissimum. In Galliis primo editionis tempore quaedam fuerunt translata, licet multa & quidem non postrema in hoc opere omissa pleraque etiam aliter locata dixerint & idcirco in votis habuerint, ut aliqui in Galliis totum opus, sic uti scriptum, editum, totique ecclesiae Christi donatum & exhibitum est, interpretarentur. (b) Translationem germanicam, cujus curam semel susceperant, à nemine, ob plurimas & justissimas causas, sibi voluerunt ereptam, aliis nationibus interea libertatem concedentes, in suam linguam eam historiam transferendi, ista tamen lege, ut interpretes integram historiam in suas linguas transludent, & bona fide omnia recitent. Aliquam autem illos huic versioni impendisse operam, non duntaxat epistolae Mstae variorum ad Flacium, in publica bibliotheca Academiae JVLIAE latentes testantur, sed & prima, quam vidi, centuria sequentem praefert titulum: **Kirchen historie, darin**

versio gallica.

germanica.

(a) *Sagittar. Intr. H. E. p. 279.* (b) *monitum ad lectorem centuriae VI. praemissum.*

darinnen ordentlich und mit höchsten Fleiß beschrieben werden die Geschichte der Kirchen Christi / wo sie zu einer jeden Zeit gewesen / wie sie Verfolgung oder Friede gehabt / was sie für eine Lehre geführt / was für Aerzer dar wieder getobet / was vor Ceremonien darinnen gebraucht sind worden / wie man ein Regiment darinnen geführt / was für Spaltung und Concilia sich darinnen zugetragen / was für trefliche Leute darinnen gelebet / was für Wunderwerke sich darinnen begeben / was für Märtyrer gemacht / auch was neben Religion auffer der Kirchen gewesen / und was für Aenderung in weltlichen Regiment entstanden / aus dem fürnehmsten Geschichte Büchern / auch der Väter und andern Schrifften durch etliche gotz fürchtige Männer zu Magdeburg: gedruckt zu Jena anno M. D. LX. qvi praefixus est secundo centuriae primae libro. Dedications Wilhelmio Saxoniae duci & Joanni Marchioni-Brandenburgico factae, Joannem Wigandum & Matthaeum Judicem subscripsisse indicant. Versio satis est accurata & iuste expressa, styloque pro more illorum temporum admodum eleganti conscripta.

Sub finem illius seculi *Lucas Osiander* vastum illud opus in epitomen rededit, sed alia prorsus methodo, secundum seriem scilicet temporum procedens & sequentium seculo. *epitome Osiandri.* rum historiam eadem ratione deducens ad annum M. DC. magni olim à B. Bosio aestimatam. Mansit nihil ominis operi suus honos & debita commendatio, neque quicquam illi derogatum fuit per epitomen, quae aliis saepe scriptis interitum minari, imò adferre solet. Vtilitate potius, quam univervis haec historia praestare potest, motus Basiteensis academiae professor *Ludovicus Lucius* denuo eandem recensuit tribus voluminibus Basileae M. DC. XXIV. In hac editione laudare necessum habemus hujus viri diligentiam, quando testimonia scripturae sacrae, doctorum ecclesiae atque aliorum scriptorum, peculiari charactere exprimi curavit magno le-

etoris commodo. Id tamen in ea desideramus, quod pleraeq; epistolae dedicatoriae, praefationes, aliaeque ad lectores admonitiones fuerint vel omiffae vel mutilatae, ut cuius ex collatione utriusque editionis facile patebit. Neutrum autem videtur fuisse faciendum, cum, praeter salutaria de historiae hujus utilitate cogitata, plura alia in illis contineantur, quae tum ad hujus operis, tum controversiarum isto tempore agitarum, pleniorum faciunt notitiam. Nec juverit dixisse, in illis à centuriatoribus aliquid datum affectui & anticipatae opinioni; siquidem omne illud, quicquid tandem fuerit, ex tota rerum actarum serie statim potuisset deprehendi. Taceo nunc Jo. Gotl. Mollerum Gedanensem peculiarem dissertationem promississe, in qua & historicarum & dogmaticarum depravationum detectionem exhibere voluit, ejusque rei specimen jam dedisse in decade observat. miscell. n. 3. cum vel collatio utriusque editionis in novo opere rem omnem nobis sit demonstratura. Interea reliquis hujus viri laboribus, in historiae recensione adhibitis, nihil quicquam detractum volumus, sed ei potius sequentia tempora plurimas debere gratias lubentes profitemur.

*adversa-
rii centu-
riatorum,
Brunus* Quam gratum autem opus istud ecclesiis protestantium fuit, tam torvis contra oculos illud aspexerunt Romanae ecclesiae sectatores. Statim id nonnulli fuerunt agressi, sed nec pari armorum genere, nec etiam felici semper successu. Inter primos forte numerandus est Conradus Brunus, qui centuriatorum praefationes praecipue examinandas sibi sumsit. Integer libri titulus iste est: *Adversus novam historiam ecclesiasticam, quam Matthias Flacius & ejus collega Magdeburgici per centurias nuper ediderunt, ne quisquam illis malae fidei historicis novis fidat, admonitio catholica, authore Conrado Bruno celeberrimo juris perito & canonico Augustano, de cujus vita & scriptis libris quaedam initio adjiciuntur* M. D. LXV. Cui tamen sequenti anno, mense Junio, Flacius opposuit *refutationem* inve-

Sivae Brunus contra centurias H. E. in qua simul ratiuntur amplius 100. historica, maximeque momenti papistarum mendacia. Notus quoque est *Guilielmus Etsengrein*, qui Ingolstadtii M. D. LXVI. edidit *centenarios XVI. continentes descriptionem rerum memorabilium in ecclesia contra Matthiam Flacium Illyricum.* Ludov. Jacobus à S. Carolo in bibliotheca pontificia (a) citat ejusdem *librum de Romanis pontificibus adversus novam historiam Magdeburgensium*, Monachii editum M. D. LXVIII. Similiter anno M. D. LXVI. *Alani Copi*, vel potius *Nicolai Alanus Harpsfeldi* Angli (b) Antwerpiae prodierunt *dialogi VI. de Copus. historia Magdeburgica contra summi pontificatus, monasticae vitae, sanctorum & sacrarum imaginum oppugnatores & pseudo martyres, Petrus Canisius S. J. primus provincialis in Germania* Petr. Ca. ab ipso Ignatio constitutus, scripsit *commentarium de verbi nifius. Dei corruptelis, adversus centuriatores Magdeburgenses.* Tom. II. quorum prior est *de Joanne Baptista praecursore Christi Domini Dillingae* M. D. LXXI. posterior *de SS. Maria Deipara* libris V. Ingolstadtii M. D. LXXVII. *conjunctim* M. D. LXXXIII. *Bellarminus* in tomis controversiarum quavis data occasione *ennus.* osdem etiam refellit. Quemadmodum & *Gilberti Genebrardi* *Genebrardus.* molimina in *chronographia* suae posteriori parte nota sunt. De *de his ju-* quibus omnibus *judicium Richardi Montacutii*, rem omnem *Monta-* optime tangentis, dabimus legendum: (a) *Quo circa*, scribit *Monta-* *tantquam in communi periculo, clasico excitati quodam, concur-* *cutii.* *runt, summae suae rei non aliter metuentes, quam si Annibal es-* *cutii.* *set ad portas aut Capitolium perfringeretur. Et velites nonnulli* *certe coeteriq; levis armaturae milites ubi satis eminens constituti* *hastam unam alteramve emisserant, nec illam amentatam, recepti* *statim*

B 2

(a) Lib. 2. p. 330. (b) B. Sagitt. Intr. H. E. p. 359. add. Richard. Smithens in elog. autorum praemisissis florum H. E. Anglorum libris. p. 8. (c) ex praefat. ad analecta exerc. eccles.

statim inter principia, locum subituri tradidero. Carpunt profecto & arrodunt, vel ad lambunt uti de Nile raptim praeteriecti canes, qui per partes & saltuatim de controversis hodie quaestionibus, unam alteram, prout tulit fors, aut fuit animus, de lassandam ceperant & exagitandam. Ille vero, πολλῶν ἀνίστασθαι ἀλλων, — Bel-larminus nusquam has centurias oblatas omittit: invadit, impetit, urget animosius: & ubique se componit ex adverso, quo successu? felicitate? adversarium. Sed & ille delibat, sparsim colligit, quod invadat, non insistit operi κατὰ πείδα, nec a carcere ad metas decurrit. Ille autem qui multo tumultu, magno strepitu & boatu descendisse se professus est ex adverso adversarium, petulantissimum pecus Genebrardus syntagma suum nobis chronorapodicum eructavit, temere & festinato effutitum, de cloacis & fimicetis Rabbiorum, potius quam de myrotheciis derivatum ecclesiasticis. Imo omnes illi, ipsa Roma judicante, impares huic oneri fuerunt deprehensi, hinc tandem Caesar Baronius per Philippum Nerium erat impellendus, ut ad historiam, quae centuriis opponi posset, condendam accingeretur. Hic vero dum se parat, triginta annos insumsit, in exercitationibus, congregationi oratorii consuetis, ipsam ecclesiasticam historiam septies ordine temporum repetitam XII. annalium tomis absolvit, & anno M. D. LXXXVIII. primum exscribi fecit, ut ipse scribit praefatione ad Pontificem Sixtum quintum; licet palam centuriatoribus ipsis contradicere omni studio caverit, neque nisi generaliter haereticos & novatores eos nominaverit. Verebatur enim, ne curiosos excitareret eliceretque appetitum legendi libri, cujus lectio nunquam non periculosa sit, ceu scriptores ephemeridum gallicarum judicarunt. [a] Quantum autem iste, a scopo & legibus, quas ipse sibi praescripsit, ubivis fere recesserit & id unum egerit, quomodo pontificiae visibilis monarchiae majestas stabilietur, re-

liquis

liquis vero propter illud tantum consideratis, notius est quam ut prolixus a me demonstrari debeat. [a] Loquentur pro me tot Baroniani laboris adversarii in ecclesia Romana non exigi nominis, (b) & hos inter praecipue Natalis Alexander, nostros quoque interdum perstringens.

Inter alios, qui contra centuriatores calamum strinxerant, constat & fuisse Franciscum de Torres sive Turrianum, Legionensem, cujus in concilio Tridentino ista vox fuit: (c) *Satanam solitum transformare se in angelum coelestem, ad fideles in fraudem pelliciendos: nunc v. sub calicis & sanguinis Christi involucro atque operimento hortari ad calicem venenatum populo propinandum.* Scripsit is libros V. adversus Magdeburgenses centuriatores pro canonibus apostolorum & pro epistolis decretalibus pontificum apostolicorum, Florentiae M. D. LXXII. & Coloniae M. D. LXXV. Isti opposuit David Blondellus Pseudo-Isidorum suum & Turrianum vapulantes. Neque nobis tacendus est Cornelius Schultingius, natus Steinwichei, SS. Theol. Lic. Coloniensis, ac regens Bursae (ut vocant) Laurentianae in Ubiis, ibidemque ad S. Andream canonicus, in thesauro antiquitatum ecclesiasticarum, ex septem prioribus tomis annalium ecclesiasticorum Caes. Baronii ab incunabulis nascentis ecclesiae usque ad aetatem Gregorii M. collecto, adjunctis singularibus scholiis adversus centurias Magdeburgensium & Calvinistas. Coloniae M. D. CI. Cuilibet tomo praefixa est singularis dedicatoria, in qua longa serie errores collectorum Magdeburgensium enarrantur & acerbissime traducuntur. Alios, quibus placuit scriptis suis censuras duriores inspergere, ut Ant. Possevinum in bibliotheca selecta, Morerium in dictionario & reliquos numero plures, hac vice lubens praeterco.

B 3

Sed

[a] Conf. B. Calixti apparatus, theol. p. 186. seqq. [b] Vid. D. N. D. Joh. Frid. Mayeri eclogam de fide Baronii ipsis pontificiis ambigua. (c) Petr. Suav. H. E. T. lib. 6. p. m. 904.

(a) anno M. D. C. L. X. V. eph. XII. pag. m. 117. seqq.

elogia
operis.

Balei.

Causabo-
ni.

Monta-
cutii.

Sed discedentes ab his, quibus ex ratione status sui ecclesiastici, aliter judicare datum non est, videamus quid protestantium ecclesiarum doctores de centuriis istis sentiant vel fenserint olim. In eo certe conveniunt omnes, etiam qui operis istius naevos indicarunt, verum esse typographi iudicium, fronti totius historiae praescriptum: hoc opere nullum aliud ab orbe condito, ejusdem quidem argumenti, reip. christianae & utilius & magis necessarium, in lucem esse editum. Baleus (a) quem Alanus Copus Magdeburgensium alterum idolum Baal appellat, magno illi ecclesiasticae historiae operi simile, ab ipsis apostolorum temporibus nullum extitisse (exceptis illis actibus apostolicis) non sine causa judicavit. Isaacus Casaubonus Regi Jacobo in memoriam revocaturus (b) primam ex omnibus Europae nationibus Germaniam post literarum παιδαγωγείαν & ad inquisitionem veritatis vexillum aufam proponere, & ad veram ecclesiae antiquitatem è tenebris eruendam exemplo suo praeivisse, sequentem in modum scribit: Notae sunt tamen Majestati, quae dicuntur centuriae Magdeburgicae, à viris quibusdam doctis in eum maxime finem contextae, ut quae fuerit ecclesiae fides per singula secula, quae disciplinae forma exterior, quae mutationes illi acciderint, ob oculos hominibus ponerent. Etsi autem in partibus operis illius luculentissimi desiderari possint non pauca, ----- summam tamen instituti laudabilem, & ecclesiae nostris temporibus apprime fuisse utilem, nemo alienarum vigiliarum iudex aequus negaverit. Richardus Montacutius prolixè sententiam suam in utramque partem exposuit diversis in locis. (c) Degoreus Whear in relectionibus historicis (b) excerpta dedit ex praefatione ad apparatus, dabo ego similia ex discursu praeliminari ad analecta: Post tabulas & delineationes chronologicas saecu-

saeculorum ab apostolis decurrentium in quibus, leviore, at non inutili opera, lineamentorum quaedam adumbratio, non τὸ σῶμα, vel τὸ σῶλον, repraesentabatur: Post nonnullas hinc inde, prout tulerat occasio, per partes decerptas racemationes, inventi sunt tandem qui rem aggressi serio, plenissimam vindemiam accumulabant, Centuriatores, qui vocantur, Magdeburgici. Facinus pulcherrimum, opus arduum, Herculeam planè molitionem aggressi; de dispersis & vagè variegis, disjectis ruderibus antiquitatis collisae & perturbatae aedificium nobis ingens, usu eximium construxerunt. Certe quidem illa methodus, ordo ille, illa rerum series, & temporum dispositio, qua per singulas aetates & centurias proponuntur repraesentatae exhebris fidei, πειθαγωγείας disciplinae, mores & affectus, progressus & incrementa, labes etiam atque naevi, haereses praeterea & errores, viri fama eruditionis & sanctitatis celebres & laudati, jucunda quadam luce illustrant & perfundunt non ipsas solum res repraesentandas, sed vitam illam historiae cujuscunque veritatem commendant ubique relucens, & legentium mentes animosque blandissime insinuando alliciunt. Fundamentum imprimis statuunt, super lapidem illum angularem pretiosum, ab illo structorum architectonicotato, dedolatum, positum & fundatum in sacrosanctis illis quatuor evangelis: ab apostolis excultum & perpolitum: quem & scriptae epistolae ad ecclesias, & actus contexti de ecclesiis ad aeternitatem omnem propagarunt. Hinc jam vecti in apertum pelagus, disciplinae formam exteriorem; fidei normam ecclesiasticae & tenorem; mutationes in moribus & ἀναρροφῆν haereticorum fraudes, impietates, imposturas: adversariorum ἐναντιώσεις: militum Jesu Christi ἀνδραγαθήματα, & pancratiastarum colluctationes, in partibus operis luculentissimi exhibent, exponunt indagatores diligentissimi, enarratores expediti. Atque ista quidem undecunque corrasa, & convasata simul in unum contulerunt, de scriptis patrum apologeticis & eristicis: de operibus illorum diegematicis & explanationibus credendorum: de sermonibus panegyricis & homiliis: de actis ante a'ia synodalibus & epistolis scriptis de diversis rebus: historiis ad extremum, quae de clade superiorum nobis

(a) In praefat. suae cent. 14. (b) In epistola dedicatoria exercit. de rebus sacris & ecclesiasticis. (c) In praefat. ad apparatus & analecta exercit. ecclesiast. (d) Sect. XLII. p. 261. seq.

bis temporum superfuerant; lautam & instructissimam suppelle-
ctilem. ----- Utilissimum nihilominus exitisse hoc, virorum, oppido
laboriosissimorum ἐκπόνουα, & opus quidem omni laude dignum,
constat, cum veteris reipub. christiana effigiem representet, mores
exprimat, fidem enunciet: cum successiones per ecclesiam: do-
ctrina progressum doceat, & credendorum ad salutem. Quae &
alia cum ὁπιογδὴν καὶ ἰδρυα velut antiquitatis rudera Absyrti
quaedam membra aut Σπορασμοα disiecta spargerentur, sub
uno & eodem aspectu, recollecta posuerunt. Est hoc profectio cum
laude dignum, tum vel maxime conjunctum cum utilitate communi.
Nam quae prius per anfractus nescio quos, per circuitiones infini-
tas erant consecranda: quae olim per macandros & diverticula
magno conatu fuerant, & non raro irrita odoranda, ea jam dispo-
sita ὕφ' ἐν, locis suis certis & determinatis, luce quadam ordinis
commendata, cujuscuq; demum industriae vel mediocri observa-
bantur. Frid. Spanhemius, illustre inter historiae sacrae pro-
fessores nomen, eo quo solet candore de illis asserit: (a) Id
certe de eo (praeclaro centuriarum opere) dici debet, biblio-
thecam esse totius christianae antiquitatis, si non pari ubique delectu
vel aucthorum vel materiarum, incredibili tamen cum studio, fide
optima, methodo utilissima, congestam, cui adeo Baronianum o-
pus opponi tandem oportuit. Essent & aliorum elogia ad ma-
nus, nisi jam allata id omne expressissent pluribus, quod
passim depraedicatum legimus.

Spanhe-
mius,

ejusdem
naevi in-
dicati a

Sturmio

Quamvis autem laude sua dignissimum putaverint hoc
opus autores ante laudati, minime tamen sine macula aut
naevis habitum illis fuit. Diversa iterum circa hoc caput ob-
servamus monita, prout scriptorum vel genius vel studia fe-
rebant. Jo. Sturmio, postquam quatuor in illo de praedi-
casset virtutes, veritatem diligentiam, ordinem, perspicuitatem,
subji-

subjicit, quas cum historicus assecutus est, nihil video, quod ei de-
esse possit: si accedat sermonis latini puritas & conveniens historiae
oratio. Conjectura fuit B. Sagittarii (a) his verbis eundem
tacite tangere, quod rarius adhibuerint historicum dicendi
genus, invicem apte cohaerens, sed in suos quasi commu-
nes locos philosophico prope more omnia retulerint. Huic
tamen censurae merito reponit, propositum hujus collegii
vix aliam admisisse methodum, cum praesertim animus es-
set pleraq; ipsissimis scriptorum, unde sua hauserant, dictis
exprimere. Causaubonus desideria sua ad duo refert capita: *Causa-*
bono. desiderari possunt, inquit, non pauca vel propter τῆ ἀμετρίαν
τῆς ἀρθολογίας semper inimicam voritatis, ut jam olim quereba-
tur Basilius: Vel quia unus e primariis illius incepti auctoribus,
magnae potius, quam bonae apud viros pios fuit famae. Majori ni-
si Montacutius sua urget & exaggerat locis supra citatis: *Monta-*
cutio. Sed est, quod nullo modo vel possumus vel debemus excusare, quod mor-
bo illo correpti, quo de nunc agimus, epidemio, suis affectibus per
centurias majorem in modum solent indulgere, & tanquam adver-
sarii vel advocati, laudare, lancinare, pugnare, oppugnare, vitio
vertere vel commendare, quoties obtulerit se occasio, tanquam pa-
troni processuri ad clientes defendendum, potius quam producti ob-
signatores & citati testes, qui nudam respondeant veritatem. Cer-
tum est historiam non ulterius progredi, quam ut praesentia doceat
& praeterita: nihil tollit, demit nihil: non addendo, mutando, mol-
liendo, quovis modo interpolando, rerum seriem perturbat & nar-
rationem. Et hoc in illis centuriis non excusamus. Est illud in
secundis intolerandum, quod nudi rerum narratores qui debeant
esse, ac velut notarii, & amanuenses a commentariis primi-
tiae ecclesiae: aut saltem viatores & accensi, qui patribus
antiquis illis angustissimis catholicae ecclesiae dictatoribus fasciis
praeferant, antecedant, populum summoveant: de via
secedere, assurgere, submittere admoneant: illi ipsi, quasi re-
rum

C

[a] Intr. Maj. in H. E. p. 116.

(a) l. c. pag. 274.

ipsi centuriantores.

manitus error obrepserit, praecipue istis, quae dies postea docuit, ut à scriptoribus antiquis, qui tum temporis nondum viderant lucem: vel ubi doctissimi homines in scriptoribus cum ante editis locum esse corruptum observarint. Imo ipsi collectores operis difficultatem agnoscentes, modeste de suis laboribus sentiunt aliorumque monita libenter audire voluerunt. *Clare affirmamus*, scribunt in praefatione, & ex animo, id quod res est: nos potius delineationem historiae ecclesiasticae qualemcumque, tentasse, quam integram & omnibus numeris absolutam scripturam. Occasionem insuper aliis praebere voluimus, qui perfectius & melius quiddam gignere vel volent vel poterunt. Si quid autem ecclesiae Dei profuturi sumus nostro labore sane non exiguo, uti speramus, rogamus superciliosos omnes ne id iniquo ferant animo. Et sub finem ejusdem: Quod ad centurias modo à nobis editas attinet, rogamus omnes prudentes, doctos & pios viros, ut ubi lagerint, nos aperte & ingenue moneant, de iis quae sunt necessaria, vel ut inserrantur vel ut emendantur. Nam quis in opere tam vario & ubi semitam ab aliis tritam non habuimus, tam est lyncens, ut potuerit omnia recte observare? Erimus autem pro collationibus grati. Interea tamen & hoc rogamus, ut nobis ipsis haec historia corrigenda publice relinquatur.

alii medicati sunt continuationem & emendationem. Wigandus.

Salvis tamen aliorum omnium judiciis non mihi duntaxat, sed aliis quoque eadem fuit mens cum Hottingero [a] opus hoc non ex novis, qui à nonnullis jam sunt observati, quam inexpugnabili aestimari debere labore & inaudito antea conatu. Quapropter nunquam etiam defuere viri pii & eruditi, vel illius iteratam editionem cum notis molientes vel continuationem in centuriis reliquis. Conscripsisse quidem dicitur Wigandus centurias XIV. XV. & XVI. in aliquot tomos distinctas, teste Melchiore Adamo (b); atque postea ex his XIV. tam in bibliotheca

Andr.

(a) in biblioth. quadripart. lib. 3. c. 34. 406. (b) in vita Wigandii p. 620.

Andr. Corvini extitisse; (a) sed quo illae fuerint translatae & quae forte fata habuerint, hucusque investigare non potui. Sequentibus igitur temporibus alii ex re ecclesiae nostrae esse putaverunt, si laborem hunc in se susciperent. Primus forte est Andreas Stangevaldus Borussus, de quo audivimus, (b) eum centuriarum continuationem in animo habuisse. Is quippe totus in eo fuit, ut historiam publicorum conventuum, de religione controversa inter protestantes & pontificios, septem tomis distributam in luce ecclesiae exponeret; atque sine dubio hac ratione de ista quoque cogitavit. Titulus operis, quem in synopsi historiae exhibuit, est iste: *Historia & actus curiae, quae de religione controversa, de articulis A. C. & de pace religione, deq. concilio: ad dissidia dogmatum componenda: in publicis imperii & statuum conventibus, colloquiis, disputationibus, legationibus, scriptis: inter pontificios & reformatos religionis status: per Germaniam imprimis: unde ab initio repurgatae novissimo hoc mundi tempore religionis, usque huc, varie urring, sunt agitata. Inserta & pontificum R., imperatorum, regum, principum &c. rescripta, diplomata, bullae, edita &c. adversus reformatam religionem: & ad haec statuum reformatae religionis responsa &c.* Magno conatu eundem urfisse propositum suum testantur itinera, collationes cum viris doctis instituta & Mart. Chemnitii ac quorundam collegarum ejus in ecclesia Brunsvicensi testimonium atque censura de historiae publicorum conventuum aliisque sacris lucubrationibus illius viri laudati. MDLXXXIV. Utinam opus hoc, eo quo fuit delineatum modo, publicae luci fuisset donatum! non ego nunc haberem necessum in edendis tomis colloquiorum, à prima statim reformatione ad haec usque tempora religionis causa institutorum, ista hinc inde magna, cum difficultate conquirere & tantum non emendicare.

Stangevaldus

C 3

Proxi-

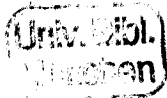
(a) Vid. Calov. de Meth. stud. theol. pag. 289. (b) Vid. Thomae Crenius T. VI. animadvers. p. 72, seq.

Lud. Lucius. Proximus ab isto fuit Ludovicus Lucius, supra nobis laudatus, qui post editionem novam reliquas addere voluit centurias, ceu refert Wetstenius, (a) Vossio indicans, eundem, reliquas centurias addere constituisse, seq. ad hoc, quae ex Antonini tertia parte haberi poterint, excerpta illi tradidisse.

G. J. Vossius. Idem narraverat Lucio, etiam Vossio animi fuisse, cum notis easdem emittere sed curam istam certis de causis tandem deposuisse. Hortatu illius ergo ad hunc de instituto isto scripsit, & ejus de hac re consilium expetiit. Nam seculum XIV. scribit in quo desiere centuriatores, adeo jejunum à nobis deprehensum est, ut post Occam vix secundum inveniamus, ex quo quae ecclesiasticam doctrinam concernunt excerptamus. Novimus Wiclefi esse ea tempora: verum cum ne in ipsa quidem Anglia, quidquam nuper de illo, sive indagare, sive corrodere, quiverim; quid deinceps speremus incertum est. --- Quod si CL. Vir, tuas aliquas notas, in distas illas centurias aut continatas habeas, aut continare velle; equidem non solum rem praestares omnibus historiae ecclesiasticae studiosis gratissimam; quippe qui norunt, quantum tibi, tum in theologia, tum historia universa republica christiana ac litteraria, tuo merito deferat: Sed & si illasdem ad nos permittere tibi videretur, omnino daturi essemus operam, ut appendicis in modum fideliter praecedentibus tomis annecterentur. Quid hisce responderit Vossius, loquetur illius epistola responsi loco Wetstenio data: (b) Equidem nihil magis exoptem, quam ut centurias Magdeburgenses edere possim, cum brevibus nostris notis. Subiecto dein judicio supra jam adducto, pergit: Plane spissum hoc ecclesiasticae historiae negotium est, multis vel tenebrosissimum, vel spinis obsitum; saepe in rebus meis afflictis scribere volui me provinciam hanc suscepturum quam deposcerex, sed semper resili cum viderem, eam rerum mearum faciem, ut nihil promittere auderem.

Juve-

(a) Epist. ad Voss. CCLXXVIII. p. 203. (b) Loc. supra citat. p. 403.

Juvenes esse eundem magni illius Stagyrtae est effatum. Sed senectoni mihi idem haec tenui fuit animus. Verum toti intercurrentibus adversis, nihil audeo polliceri. Quamobrem nihil aequè exopto, quam ut alius minus negotiis distentus, viribus etiam animi corporisq. florentior, hoc suscipiat negotium. Is esto, qui hoc saeculum diu jam voluit, vir clarus Ludovicus Lucius: quem ex scriptis jam ante vicenos novi annos.

Ante hos triginta annos B. Caspar Sagittarius historicus Saxonicus, collega olim meus in academia Salana conjunctissimus, centuriarum continuationem quorundam hortatu meditato fuerat, atque eum in finem suum de hac re instituta consilium, tametsi impedito aliorum judicis, in chartam conjecerat. Totum negotium, adjecto specimen centuriae XIV. quoad certa capita, commendaverat aliquibus, penes quos omnino fuisset currenti addere stimulos. Verum ista sunt eruditorum fata, ut virorum juvenum conatus spernantur, & iis, qui vel muneribus gravioribus sunt distracti vel alterum pedem in tumulo jam habent, talia imponantur, quae praestare non possunt, magno saepe rei litterariae detrimento. Baronius in praefatione ad lectorem, fatetur, se pene imberbem fuisse, cum opus exordiretur, postea undiq. canis adspersum haec scribere. Si B. Sagittario aliquis adfuisset monitor promotorq. illo tempore, quo ferebatur in hos labores, profecto felices fecisset progressus. Vir enim erat ignei ingenii, qui à suscepto opere prius non destitit, quam ad finem fuerat perductum; & praeterea tanta ab illo momento scripsit atque elaboravit, quanta ab uno homine, variis aliis negotiis impedito, provenire posse multis vix videbitur credibile. Ne tamen pereant viri hujus cogitationes, non pigror easdem integras, prout quondam mihi, in communibus studiis versanti, communicaverat, hoc loco exhibere.

Casp. Sagittarius.

CON-

CONSILIVM

de continuatione centuriarum Magdeburgensium, salvis meliorum iudiciis, rite instituenda.

I.

Quia opus ingens est & difficile, ante omnia Deus toto pectore invocandus est, ut gratia sua & sancta benedictione adesse dignetur. Dein ab autore vel autoribus pro operis totius scopo constituenda est Dei gloria, ecclesiae ejus aedificatio, solidae eruditionis propagatio, studiosae juventutis commodum, non vanus honor aut privatum lucrum, aliudve humanum emolumentum.

2. Quandoquidem historico potissimum esse debet veritatis studium, illud etiam in centuriarum continuatione regnet, oportet. Adeoque nec pontificiis nec aliis quicquam affingere, nec dubia pro certis venditare, nec testimonia mutilata proferre, nec alieni quicquam attexere, aut id genus alia committere, fas fuerit.

3. Neque vero adversariis adblandiri necessum erit, sed, sicubi veritati obstitunt, eam liquido illis monstrare licebit.

4. Quemadmodum scripta supposititia pro genuinis deliberato venditare non licet, ita nec concedendum est adversariis, sicubi è scriptis genuinis & certis, supposititia, aut dubia reddere satagunt.

5. Si adversariis hoc vel illo scripto veteri adversum nos uti placet, ferre etiam debent, quando idem contra ipsos potiori jure affertur,

6. Qvan-

6. Quando aliquod scriptum debet praecipuum contra pontificios praestare usum, utile fuerit, ejusdem elogium è scriptoribus ipsis pontificiis, si haberi queunt, loco commo- & praecipue capiti de episcopis & doctoribus inferere.

7. Omni cura in id incumbendum est, ut in his centuriis quaeque, quam fieri potest, exquisitissime & perfectissime explicentur atque elaborentur.

8. Quamobrem utiles huic instituto libri omnes, praesertim historici cujusvis seculi, maximi, minimi, quotquot eorum parari poterunt, acquirendi sunt, etiam, venia data, publicae privataeque bibliothecae consulendae.

9. Porro literarum commercium cum viris doctis, imprimisque in historia atque ecclesiastica antiquitate excellentibus, sedulo est fovendum, deque libris & rebus aliis necessariis relationes efflagitandae.

10. Quoniam autem nullus est liber tam absolutus, quin suos habeat naevos, aut cui non commode addi aliquid possit, consultius omnino erit, si addenda atque emendanda sese offerant, ea in appendicem colligere vel in sequentem centuriam conferre, quam opus ipsum eam ob causam differre.

11. Id quod etiam tum observandum est, quando liber aliquis comparari nequit. Nam si ille unus expectandus esset, tandem universum opus forte differendum aut plane relinquendum foret. Possit autem in praefatione vel loco alio commo memorari, librum illum haberi non potuisse.

12. Loca omnia autorum ex ipsis originibus, non è recentiorum citationibus, sunt producenda; nisi forte autor ipse comparari non possit. Quod si accidat, resque sit magni momenti, de qua quaeritur, videndum etiam est, quo ex scriptore testimonium desumatur: consultius namque tum fuerit id è pontificio quam ex evangelico petere.

D

13. Bul-

13. Bullae, diplomata, canones conciliorum aliaque id genus, integra, si opus est, afferantur, vel, si id satis est, verba, ad propositam rem pertinentia, summa fide excerpantur, locoque conveniente indicetur, ubi queant reperiri. Quod si excusa typis vel non sint omnino, vel non sint integra, memorari potest, quo loco in bibliothecis publicis privatisve invenire liceat. Id quod de aliis etiam MSS. de raritate libris excusis potest observari.

14. Ad antiquissima quovque testimonia maximus est respectus habendus, eademque reliquis anteferenda sunt, ita, ut hic etiam chronologiae ratio, quantum fieri potest, observetur.

15. Autorum loca vel omnino alio caractere sunt exprimenda, vel certe prima & ultima verba, quo ab autoris verbis possint discerni.

16. Quoniam & Abraham Bzovius aliquot tomis annales Baronianos produxit, & alium scopum sibi praefixum non habuit, quam Baronius ipse habuerat, nimirum, ut papalis monarchia stabiliretur, ecclesiaeque Romanae errores defenderentur aut in crustarentur; huic subinde errata in his centuriis commonstrare, eodemque modo cum aliis scriptoribus pontificiis, qui quidem alicujus pretii essent, agere liceret.

17. Quod si controversia una & item altera nimis evasura sit prolixa, licebit eam, quoad ejus fieri potest, in compendium redigere, deindeque disputatione aliqua, aliove scripto ventilare prolixius.

18. Fortassis in commodum haut fuerit, ut, si in aliquibus capitibus tractandis methodus praestabilior sit inventa, ea potius quam centuriatorum, adhibeatur; qua de re cum theologis atque historicis communicare consilia liceat.

19. Ceterum, primum quodque centuriae caput, merito totius operis brevem delineationem complectatur, in quod etiam caput syllabum rerum maxime memorabilium cujusvis centuriae conferre fas sit.

20. Ca-

20. Caput de tranquillitate & persecutione ecclesiae cum cap. 12. de martyribus una tractari possit.

21. Caput IV. de doctrina in omnibus Magdeburgensium centuriis admodum est prolixum. Quod mea quidem sententia, brevius paulo possit expediri. Nimirum si doctrinae illae, de quibus in ecclesia christiana nunquam magnopere certatum fuit, inprimisque eae, in quas nobiscum pontificii consentiunt, vel plane omitterentur, vel parcius certe tractarentur; contra illae, de quibus cum pontificiis (similiter & cum reformatis sectisque aliis) lis nobis est, hoc prolixius exigenter, & ante omnia seculi cujusque, orthodoxia in mediis tenebris papalibus commonstraretur. Quod si fecerimus, poterimus facile occurrere adversariis, quaerentibus: ubi ante Lutherum vera ecclesia fuerit? Atque hic proposito loco communi demonstrare licebit omni tempore repertos fuisse, qui veritatem publice defenderent. Et quandoquidem Flacius in catalogo testium veritatis, Philippus Mornaeus in mysterio iniquitatis, B. Gerhardus in confessione catholica, B. Hopfnerus in Saxonia evangelica, aliique multiviri inclyti hanc viam nobis praeverere, horum scriptis cum fructu uti licebit. Verum, ut supra monuimus, loca omnia ac singula cum cura sunt evolvenda, nec recentiorum citatis omnis fides est adhibenda.

22. Capite de Haeresibus paucis ostendere integrum esset, non paucos haereticos fuisse habitos, condemnata ipsorum doctrina, qui orthodoxi, saltem in aliquibus articulis tum rejectis, fuerint. Id quod Wiclefus testabitur centuria XIV. aliorum exempla ut omittam.

23. Quod ad caput de schismatibus & diffidiis aliis attinet, nonnunquam consultius videbitur, suis schismata locis capiti de episcopis & doctoribus inserere & capite de schismatibus ad illa, propositis tamen certis titulis e. g. schisma Moguntinum, Colonienfe, Magdeburgense; provocare. Atque hanc inter alias causam habui, in delineatione

XIV. centuriæ à capite de episcopis & doctoribus incipiendi. Qvod quidem ipsum caput ad res praeclaras multas manu me duxit, ut merito fundamentum ac fons capitum reliquorum per me audiret.

24. Caput de *conciliis*, quia canones conciliorum, abunde extant, facillioris operae esset. At quoniam conciliorum omnium non habemus absolutam historiam, haec potissimum intuenda atque inquirenda nobis foret. Habitu sane ab Clemente V. concilium Viennense in centuria XIV. materiam nobis dicendi uberem praebabit: in quo cum Templarii quoque injuria condemnati, deindeque misere trucidati sint, Puteano facile ostendemus, & quam sit, peculiari de causa templariorum edito libro, in hos injurias, quamque male Philippum Pulchrum Galliae regem defendendum suscepit. Quamquam haec res non adeo mira nobis potest videri, quando quidem Gabr. Naudeum legimus ipsas quoque nuptias Parisinas sanguine cruentatas, sanctas pronunciantem.

25. Capite de *episcopis & doctoribus* aliam secutus sum methodum, ac Magdeburgenses, quando episcopatus omnes ad suos retuli archiepiscopatus. Id quod non parum lucis historiae afferet. At cum singulis fere seculis archiepiscopatus sint mutati, quemadmodum centuria XIV. etiam in Joanne XXII. pontifice apparet, quippe qui novos aliquot archiepiscopatus ac episcopatus condidit, uti & Pragensis episcopatus, alias Moguntiaci subjectus, Carolo IV. imperante, archiepiscopatus evasit, brevem harum rerum ac strictam commemorationem capiti de episcopis & doctoribus praemitti, profecto operae pretium esset. Et quamquam in delineatione mea hujus capituli, tantum nomina atque interdum quaedam historicae quasi stricturae, appareant, tamen ipso in opere historia archiepiscoporum, episcoporum & doctorum, quanta conquiri potest, prolixitate à me explicabitur.

26. Capite de *miraculis & ostentis* diversam itidem methodum amplexus sum, nimirum hanc, ut prodigia, calamitates publicae & id genus alia, positus certis locis communibus subjicerem: Id namque satius videtur, ac si ea in historia Imperatorum, quorum sunt tempore gesta, promiscue recenseras. Fecit sane jam Hottingerus in historia sua ecclesiastica ejus rei periculum, sed tamen ego multo jam plura, quam Hottingerus, centuria XIV. habeo observata, praeter ea, quae indies affluent.

27. Caput de *rebus Judaicis* externis seu politicis commode posset ad Judaismum cap. sequ. de religionibus extra ecclesiam referri.

28. Caput de *mutationibus & motibus politicis*, quia ad historiam ecclesiasticam proprie non pertinet, paulo brevius possemus expedire, quam fecere centuriatores. Verum, quod mutationes & motus politici plerumque secum in ecclesiam mutationes afferunt, quodque in mutationibus politicis admirabilis illa divina providentia valide sese exerit, quando principatus, regna alia occidunt, alia oriuntur, isthaec potissimum momenta hoc capite nobis ante oculos versari debent.

29. Quo loco & necessitas efflagitabit ostensionem usus practici, quemadmodum Deus bene gesta compenset, & male facta vindicet; tamen usus practicus singulis capitibus sibi locum deposcat. Quem quidem postremis centuriis Magdeburgensibus non accurate observatum videmus. Hucusque E. Sagittarii consilium.

Meditationes istae, quibus sine dubio curae posteriores, quaedam vel addidissent vel in iisdem mutassent, satis indicant, non fuisse vanum sine viribus impetum, modo illi non defuisset Philippus Neri. Professioni historiarum postmodum admotus, animum quidem non mutavit, attamen ex aliis capitibus se impediri vidit. Ita enim in sua diatriba de praecipuis scriptoribus historiae ecclesiasticae in colle-

gio privato anno M. DC. LXXIX. communicata scribit: At vero optandum esset, ut aliquis, aut, quia unus homo tanto labori vix suffecerit, plures pii & eruditi viri tam utile opus per reliqua secula ad nostram aetatem continuarent eoque rem facerent ecclesiae Dei summe proficuum. Decimae quartae centuriae bonam partem ipse delineavi & varios auctores, unde summenda sit materia digesti: elaborationem libenter suscepturus, si majus otium & plura his conatibus afforent praesidia. Suppressit vir beatus in introductione in historiam ecclesiasticam omne illud, quod olim mente volverat, quod partim modestiae tribuendum esse puto, partim temporis angustiae, quae se ob instantem vitae finem viderat.

Gebhard. inclusum. Laudavit interea B. D. *Gebhardum Theodorum Meierum*, Juliae hujus ornamentum, meum in munere, quo nunc fungor, antecessorem, quasi jam à compluribus annis, in continuandis centuriis occupatus, & ut eo fortius etiam ac felicius in utilissimo opere pergeret, insigni serenissimorum ducum Brunsvico-Luneburgensium liberalitate sublevari meritus fuerit, (a) Sed hic ipse vir B. qui per omnem fere aetatem in rerum ecclesiasticarum notitia fuit versatus, praestare aliquid potuisset, nisi omne tempus publicis privatisque lectionibus plurimis, quibus se subtrahere non potuit, dare debuisset. Requiritur hi ausus, exemplo Baronii id scimus, totum hominem omnemque ejus vitam, ab aliis curis liberam, debitis non destitutam subsidiis & sufficienti bibliothecarum sive editarum sive manuscriptarum apparatu instructam.

Cum ergo unus homo, prout nunc quidem res nostrae sunt comparatae, tanto laborum moli par esse non possit, ad exemplum illorum, qui primas collegerunt centurias, plures in societatem molestiarum coire necessum judicabitur. Omnia laude digna sunt B. *Nicolai Hunnii* (a) consilia de instituendo

(a) *intr. in H. E. c. 13. §. 21. p. 282. (b) Vid. ejus consultationem anno 1632. editam praecipue p. 533.*

do collegio theologico, cui praeterlitium, in ecclesia adhaerentium, decisionem, sollicita historiae ecclesiasticae cura fuisset demandanda. Utinam illa, in ipsis reformationis initiis, principibus protestantibus quis suppeditasset, non exiguum forte fructum exinde promittere nobis potuissimus. Nostris autem temporibus tale collegium universale ecclesiae nostrae vix ac ne vix quidem speramus, ut testantur, alia si vel maxime taceam, tentamina illa operosa satis, licet frustranea B. Ernesti Pii Saxoniae ducis. Convocaverat princeps gloriosissimae memoriae praeter consiliarios praecipuos & theologos aulicos, trigam virorum inter coelites nunc versantium, *Olearium Hallensem*, *Musaeum Jenensem*, & *Tenzelium Arnstadiensem*, ut consilia B. Hunnii examinarent & praesente jam pecunia de modis deliberarent, commode illa ad rem deducendi. Variæ erant celeberrimorum horum capitum sententiae, quæ tamen, ut olim ex ipsis hujus consultationis actis observavi, in eo tandem conveniebant, hoc rerum statu ab universis confessionis nostrae statibus universale expectari non posse collegium: inchoandum potius esse particulare unius alteriusve principis auctoritate, diversis iterum difficultatibus expositum. His sublatis, si obtinuisset saltem posterius consilium, facile fuisset collegis istis una fidelia duos dealbare parietes. Certe B. *Georgius Dorscheus*, vir de ecclesia nostra meritissimus, similia *G. Dorschei* videtur urfisse pro cathedra ecclesiastica non duntaxat, sed & peculiari consilio, quod potentissimo Daniae Regi, de collegio theologiae doctorum & doctorandorum instituendo, dedisse, olim in lectionibus privatis retulit *πολυμαθὴς τ. Βοσίου*. Quamvis enim & hujus fuisset labor praecipuus, Baronianos excutere annales ejusque fidem plerumque suspectam eruditus palam exhibere, eadem nihilominus opera centuriarum nostrarum edidissent emendationem, defensionemque. Neque à nostris abluunt illustris *Gerhardi van Mastricht* meditationes, quarum in ultimo alloquio, quo me superiori an-

no dignatus fuit, mentionem injecerat. Meditatur vir excellentissimus novam annalium Baronii editionem conjunctis edendam operis, ita ut notae illis & animadversiones subjiciantur. Hoc ipso quippe non possent non centuriarum nostrarum, quibus illos fuisse oppositos supra monuimus, sive correctionem spectes sive calumniarum absterfionem, aliquae haberi rationes. Et quis negabit, quod alibi etiam me publice indicasse memini, felices esse illas terras, quas inter & nostras referro, ubi scholae monasteriorum interiores sive collegia praecipue adultorum adhuc vigent superiorum autoritate. In his profecto labor omnis ita distribui posset, ut sub directione abbatum & praepositorum, non aliter ac olim a primis centuriarum collectoribus fuerat ordinatum, susciperetur & temporis successu perficeretur.

Nostrum
proposi-
tum.

Cum vero haec omnia possibilis quidem esse certum habeatur, incertum autem quando talia in actum sint traducenda, ego partim mei, quod nunc sustineo, muneris memor, partim ab amicis, quibus haec sunt curae cordique, non ita pridem excitatus, eruditos omnes, quotquot his studiis favent, in laboris societatem vocare volui, quod B. Chemnitius olim in Stangewaldo maximo opere probaverat. Quapropter omnes universae protestantium ecclesiae viros doctos, ea quae par est humanitate, invito, ut posthac unice in nominis divini gloriam & ecclesiae nostrae utilitatem, quantum illis per alia licebit negotia, suas meditationes dirigant praecipue ad tria quae sequuntur momenta. Primum horum erit *centuriarum emendatio*, cum suos habeant naevos, quod differi non possumus. Ad idem spectare nemo non videt, ut omnia hinc inde suppleantur. Secundum esse putamus earundem *defensionem*, quam illis debemus contra irrisores & obrectatores. Tertium idque praecipuum erit *centuriarum continuatio*, quae in XIV. XV. XVI. & XVII. seculis adhuc desideratur. Ad haec capita, si aliqui ex doctis vi-

ris

ris vel olim ab aliis collecta noverunt, vel ipsi quaedam collegerunt, eorundem benevolam communicationem obnixè ab illis peto. Similiter facient isti, qui hac descriptione invitati subinde quaedam notabunt. Si quibusdam volupe fuerit vel integra capita, ad ductum Magdeburgensium, elaborare, vel illorum partem duntaxat, illi haud gravatim institutum suum mihi indicabunt. Erunt forte & alii, qui ea suppeditabunt, quae statum ecclesiae regionis, quam inhabitant, proximius concernunt. Unicuique plena conceditur libertas conferendi quaecumque voluerit, pro ratione scopi aut officii; cum omnia poterint institutum nostrum & juvare & ornare. Grata semper mente memorabo publice nomina clarorum virorum, quibus singula debemus, ut videat ecclesia, per quos profecerimus. Qui fasciculos excerptorum vel documentorum ad me mittere voluerint, eos rogatos volo, ut in nundinis Francofurtensibus & Lipsiensibus eosdem tradant DN. Sustermannio bibliopolae Helmstadiensi, studiis nostris inserviendi promptissimo, vel iis, qui ejus nomine bibliopolio praesunt. Quibus vero placuerit literis duntaxat mecum agere, ut paucis indicent, quae vel ipsi manuscriptorum vel documentorum possident vel alibi legi possunt, illi eas tradant cursoribus vel eorum magistris, & à me pretium omne libentissime solvetur. Ne denique aliquis vel collectaneis vel meditationibus suis adversa timeat fata, sedulo curabo, ut omnia cum ipsis literis certae arcae includantur, & si forte humani quid mihi contigerit, publicae nostrae bibliothecae asservanda tradantur, donec iste eadem acceperit, quem huic labori parem judicaverint eruditi. Si vero Deus vitam viresque mihi concefferit & hujus operis fautores primo quovis tempore ad me miserint, suas lucubrationes, curabo, ut centuriae Magdeburgenses, tum antea impressae, tum adhuc addendae, ea quae fieri potest diligentia suo tempore, bono cum Deo, prodeant.

E

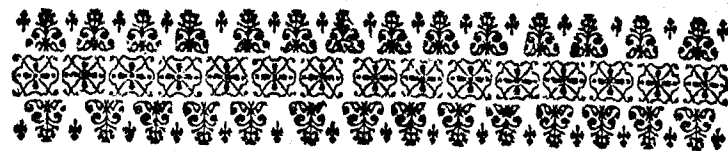
Agite

Agite igitur viri omnium ordinum clarissimi, opus strenue suscipite & vestra libenter conferte. Si alia rem omnem suscipiendi ratio vobis succurrit, eam praecipue sequendam indicate. Hac quoque occasione vindicate sanctae antiquitatis monumenta passim latentia, ne cum tineis & blattis luctari necessum amplius habeant. Interea singulis annis re-
 censionem publicam eorum, quae eruditi mecum communicarunt, paucis instituam, ut illi videant quousque res pervenerit, & quid de toto opere sperandum sit. Ego non quaero lucrum, quod in his talibus nullum est, sed quod supra scripsi divini nominis gloriam & ecclesiae nostrae salutem. Hunc scopum qui respicit, (omnes autem eruditos id facere credo) nunquam cessabit a studio, quo conatus nostri promoveri possunt. Qui ex alio fine nostra aestumabit, injuriam studiis meis facit, a me tamen nunquam vindicandam.

Valete & haec sacra feliciter agite. Dabam e museo in academia JULIA ipso aequinoctii die.

A. O. R. MDCC.

B. MAR-

B. MARTINI CHEMNITII

de simili labore judicium & pia desideria.

Labor erit universae ecclesiae ad omnem posteritatem apprimè utilis, & summè necessarius. Praeter varias enim utilissimas declarationes, praemunientur etiam multa, ne apud posteritatem, si quae Deo clementer juvante, & spiritu suo gubernante, ad gloriam nominis sui futura est, sinistris interpretationibus leviter aut facile in peregrinas sententias, eaque à viris Dei rectè ac utiliter ex verbo Dei hoc tempore tradita sunt, abripi vel detorqueri possint: sed ut praemonstratis certis ducum vestigiis, vera, utilis, ac salutaris forma doctrinae, Deo facem verbi sui per spiritum suum sanctum clementer praeferen-

E 2

ferente, ac benedictionem adspirante, conseruari, & utiliter subindè propagari possit, notatis, si qua de via irrepere vellent, qua ratione internosci, ac Deo benè iuvante exemplo majorum rectè caveri possint. Quae sollicitudo ac circumspectio summè erit necessaria in hac quasi languida aetate senescentis, & quae praeterea peculiari quodam fato suo, propter mundi ingratitude variis modis premitur & urgetur, ecclesiae: qua de re apud pios ac Deum religiose timentes non opus erit exquisita aut proluxa oratione.

Singuli etiam, quorum opera interpellabitur, haud gravatim manus suas auxiliatrices afferent: Non enim unius hominis labor erit, ubi multa ac varia, eaque diligentissimè consideranda erunt.

Estque Deus orandus, ut spiritu suo principali, sicut Psalmus loquitur, heroicis quorundam animos excitet, ut illustri aliquo praesidio opus tale instituat, promoveatur ac pertexatur.

Omnes

Omnes denique synceros theologos & ecclesiarum ministros oramus atque obtestamur, ut suo consilio, studio atque operâ ei adesse, & piorum etiam magistratum suorum favorem, benevolentiam atque opem, quantum ejus fieri potest, ipsi conciliare non dedignentur. Quae in parte & Deo cultum gratum, & afflictæ illius multisq; dissensionibus perturbatæ ecclesiae officium utilissimum maximeq; salutare, cum his tum futuris etiam temporibus, omnino praestabunt.

